

РЕЗОЛЮЦІЯ КОНФЕРЕНЦІЇ

Упровадження комплексної
сексуальної освіти і принципів
гендерної рівності: перспективи
в Україні 21-го століття

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

УЧАСНИКИ:

представники / представниці Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України, науково-педагогічні та педагогічні працівники/-ці з різних регіонів України, викладачі / викладачки закладів вищої освіти, психологи, педагоги закладів загальної середньої освіти, учнівська і студентська молодь, представники всеукраїнських громадських організацій, фондів, міжнародних організацій.

У рамках програми конференції під час двох дискусійних панелей окреслено актуальні потреби й проблеми впровадження комплексної сексуальної освіти (далі – КСО) в Україні в умовах реформування і розвитку освіти, представлено ключові компетентності здобувачів освіти 5-9 класів, затверджені в Державних стандартах базової середньої освіти та місце КСО серед визначених зазначеним документом освітніх галузей, обговорено результати соціологічного дослідження 2019–2020 року «Обізнаність та ставлення вчительської спільноти і батьків до комплексної сексуальної освіти», підняте питання сексуальної культури та цінностей сучасних підлітків, озвучено сучасні погляди науковців і практиків у сфері психології, педагогіки, медицини, соціальної роботи, представників та представниць громадського сектору, батьків і молоді щодо системного провадження КСО у закладах освіти.

Програма Уряду України в рамках реформування освіти передбачає створення у кожному закладі освіти безпечного, комфортного, сучасного та інклюзивного освітнього середовища через навчання молоді на засадах компетентнісного підходу й підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Ураховуючи Цілі Сталого Розвитку (ЦСР) 2016–2030, а саме п. 3.7 (До 2030 року забезпечити загальний доступ до послуг з охорони сексуального та репродуктивного здоров'я, включаючи послуги з планування сім'ї, інформування та просвіту, і урахування питань охорони репродуктивного здоров'я в національних стратегіях і програмах) Цілі 3 «Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх в будь-якому віці», п. 5.6 (Забезпечити загальний доступ до послуг у галузі охорони сексуального і репродуктивного здоров'я та до реалізації репродуктивних прав відповідно до Програми дій Міжнародної конференції

з народонаселення і розвитку, Пекінської платформи дій та підсумкових документів конференцій з розгляду перебігу їх виконання) Цілі 5 «Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей для усіх жінок та дівчаток», статей 13 (Дитина має право вільно висловлювати свої думки; це право включає свободу шукати, одержувати і передавати інформацію та ідеї будь-якого роду незалежно від кордонів в усній, письмовій чи друкованій формі, у формі творів мистецтва чи за допомогою інших засобів на вибір дитини) і 19 (Держави-учасниці вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину) Конвенції ООН з прав дитини (1989 р.), ратифікованої країнами членами ООН, Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, керуючись Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про охорону дитинства», беручи до уваги Сімейний кодекс України, «Концепцію виховання особистості в умовах розвитку української державності», «Концепцію виховання дітей та молоді у національній системі освіти», «Концептуальні засади гуманітарної освіти в Україні (вища школа)», Національну доктрину розвитку освіти, Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі (2020 р.) та інші законодавчі й нормативно-правові документи, усвідомлюючи

важливість впровадження комплексної сексуальної освіти і принципів гендерної рівності в Україні, учасники конференції визнали, що:

1 В Україні є нагальна потреба забезпечення гармонійного розвитку дітей, підлітків та молоді з урахуванням знань з психофізіології, психоемоційного розвитку, вікових особливостей та вікових фізіологічних норм дозрівання, включно зі знаннями про гігієну, безпеку, навички асертивності, заснованими на повазі й самоповазі, рівності, інклюзивності.

Значною мірою забезпечення цієї потреби можливе через застосування міжнародних рекомендацій ЮНЕСКО (Міжнародне технічне керівництво з сексуальної освіти, 2018), яке усі перераховані аспекти включає в поняття комплексної сексуальної освіти – «системний навчальний процес у рамках освітньої програми, який навчає когнітивних, емоційних, фізичних та соціальних аспектів сексуальності. Мета процесу – забезпечити дітям, підліткам, молоді знання, навички, погляди і цінності, які навчать їх підтримувати власне здоров'я, благополуччя і гідність, будувати соціальні й статеві (сексуальні) взаємини на основі поваги, розуміти, як їхні рішення впливають на благополуччя – власне та інших людей, розуміти та гарантувати дотримання своїх прав протягом життя».¹

2 Забезпечення сексуальної освіти та виховання в Україні має бути науково обґрунтованим, комплексним, поетапно реалізованим неперервним освітнім процесом, що відповідає віку та розвитку здобувачів освіти, наскрізно інтегрований до навчальних програм з урахуванням державних стандартів освіти, надавати ученицям і учням можливість отримати достовірну, вичерпну,

1. ЮНЕСКО. 2018. Міжнародне технічне керівництво з сексуальної освіти, с. 16.

точну інформацію про перераховані аспекти сексуальності, заснованим на повазі й самоповазі, гідності, правах людини, рівності, інклюзивності, національних особливостях, здатною сформулювати в учениць і учнів навички, необхідні для прийняття рішень, що сприяють збереженню фізичного й психічного здоров'я.

3 Комплексна сексуальна освіта має складатися з таких тематичних блоків:

- стосунки (сім'я, дружба, кохання та романтичні стосунки; толерантність, інклюзивність і повага; довгострокові зобов'язання і материнство/батьківство)
 - цінності, права, культура і сексуальність (цінності та сексуальність; права людини та сексуальність; культура суспільство та сексуальність)
 - розуміння гендерних питань (соціальна сконструйованість гендеру та гендерних норм; гендерна рівність, стереотипи і упередження; гендерно зумовлене насильство)
 - насильство й турбота про безпеку (насильство; культура згоди й асертивність, приватність і фізична недоторканість; безпечне використання інформаційно-комунікаційних технологій)
 - навички, необхідні для здоров'я і добробуту (норми та вплив однолітків на сексуальну поведінку; прийняття рішень; навички комунікації відмови та переговорів; медіаграмотність та сексуальність; пошук допомоги та підтримки)
 - організм і розвиток людини (сексуальна та репродуктивна анатомія і фізіологія; репродуктивна функція; період статевого дозрівання; сприйняття тіла)
- сексуальність і сексуальна поведінка (статеві стосунки, сексуальність і сексуальний життєвий цикл; сексуальна поведінка та відповідальність)
 - сексуальне і репродуктивне здоров'я (вагітність і запобігання вагітності; розуміння, розпізнавання та зменшення ризиків ІПСШ, включно з ВІЛ; пов'язані з ВІЛ та СНІД, турбота, лікування й підтримка, стигматизація).

4 Комплексна сексуальна освіта здобувачів освіти має реалізуватися одночасно через наскрізну інтеграцію до змісту освіти та окремі тематичні курси у навчальних планах, базуватись на єдиних принципах і підходах для всього без винятків оточення дітей, підлітків та молоді: усі рівні освіти, а також позашкільної освіти та освіти дорослих (включно із післядипломною освітою), заклади охорони здоров'я, громадський сектор, сім'я, ЗМІ тощо. Усі джерела, що створюють інформаційно-освітній, корекційно-розвивальний простір комплексної сексуальної освіти мають доповнювати одне одного.

5 Учасниками формальної і неформальної комплексної сексуальної освіти мають бути спеціально підготовлені компетентні педагогічні (психолого-педагогічні, науково-педагогічні) кадри, здобувачі освіти та їхні батьки, а також залучені фахівці інших сфер, які користуються довірою і повагою у дітей, підлітків та молоді.

6 Компетентність фахівців, які залучаються до реалізації програм комплексної сексуальної освіти, передбачає наявність спеціальних знань з психофізіології та психоемоційного розвитку, етапів формування сексуальності, вікових особливостей та вікових фізіологічних норм дозрівання, включно зі знаннями про гігієну, безпеку, навички

асертивності, заснованими на повазі й самоповазі, рівності, інклюзивності; професійних умінь і навичок у сфері комунікації з підлітками, мотивацію і особистісні якості.

7 Комплексна сексуальна освіта має доведений довготерміновий вплив на знання й поведінку молоді відносно психологічного, репродуктивного і сексуального здоров'я, зокрема, пізніший початок статевого життя, частіше використання засобів контрацепції, зменшення ризикованої поведінки.^{2,3}

Виходячи з вищенаведеного, беручи до уваги чинну державну освітню політику, ідеї та пропозиції, висловлені в доповідях, виступах учасниць і учасників та загальній дискусії, керуючись статтею 3 Конституції України, відповідно до якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, учасниці й учасники Конференції пропонують:

Міністерству освіти і науки України

- Сформувати і затвердити склад міжвідомчої робочої групи при Міністерстві освіти і науки України для розробки і подальшого впровадження Концепції комплексної сексуальної освіти дітей і молоді в Україні, враховуючи критерії, запропоновані учасниками Конференції (додаток 1)
- Визначити технічне завдання міжвідомчої робочої групи зі створення Концепції КСО дітей і підлітків в Україні, враховуючи пропозиції учасників Конференції (додаток 2)
- Зазначаючи важливість знань з КСО у професійній підготовці майбутніх вчителів розглянути можливість включення до Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної освіти» переліку професійних компетентностей, знань, умінь та навичок з комплексної сексуальної освіти (додаток 3).

2. Д. Кірбі. 2007. Результати досліджень програм, спрямованих на зменшення рівня підліткових вагітностей та захворювань, що передаються статевим шляхом. Електронний доступ: <https://powertodecide.org/sites/default/files/resources/primary-download/emerging-answers.pdf>

3. ЮНЕСКО. 2018. Міжнародне технічне керівництво з сексуальної освіти, с.28-31.

ДОДАТОК 1

КРИТЕРІЇ ФОРМУВАННЯ СКЛАДУ РОБОЧОЇ ГРУПИ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ

Учасники Конференції пропонують врахувати такі критерії формування кількісного та якісного складу робочої групи зі створення Концепції КСО дітей і молоді в Україні:

1 До складу міжвідомчої робочої групи включити представників Міністерства освіти і науки України (директорати всіх рівнів освіти), Українського інституту розвитку освіти, Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи, Національної академії педагогічних наук України, Міністерства охорони здоров'я України, Центру громадського здоров'я України, Міністерства молоді та спорту України, Міністерства соціальної політики (служба у справах дітей/діти які перебувають у складних життєвих обставинах), Міністерства культури та інформаційної політики України, міжнародних організацій, громадських організацій, що працюють у сфері освіти та здоров'я, Служби освітнього омбудсмена, Офісу Урядової Уповноваженої з гендерної політики, ресурсних центрів підтримки інклюзивної освіти, батьківських та молодіжних громадських організацій, юристів (у галузі прав дитини та міжнародного захисту прав дітей).

2 Міністерствам та відомствам обов'язково рекомендувати до складу міжвідомчої робочої групи зі створення Концепції КСО дітей, підлітків та молоді при МОН України таких фахівців:

- дитячий і сімейний психолог;
- гінеколог з фаховою спеціалізацією у роботі з дітьми та підлітками;
- андролог з фаховою спеціалізацією у роботі з дітьми та підлітками;
- юрист / експерт з міжнародного права, захисту прав дітей.

3 Міністерствам та відомствам рекомендувати до складу міжвідомчої робочої групи зі створення Концепції КСО при МОН України фахівців, які:

- мають усвідомлену мотивацію щодо впровадження КСО в Україні, досвід і розуміння теми, важливості комплексного, системного підходу;
- мають активну життєву позицію, небайдужість до якісних змін в освіті і вихованні дітей, підлітків та молоді;
- володіють навичками роботи в команді, мають готовність до сприяння запровадженню концепції в своїх секторах впливу, популяризації КСО в Україні; недискримінаційний підхід в роботі, розуміння принципів гендерної рівності.

ДОДАТОК 2

ТЕХНІЧНЕ ЗАВДАННЯ МІЖВІДОМЧОЇ РОБОЧОЇ ГРУПИ

Учасники Конференції пропонують включити до завдань міжвідомчої робочої групи зі створення Національної концепції КСО такі пункти:

- 1 Розробити і затвердити регламент роботи групи, зокрема порядок прийняття рішень, затвердження розроблених документів, положень, принципів, рекомендацій тощо.
- 2 Розробити, узгодити і затвердити структуру Концепції комплексної сексуальної освіти дітей, підлітків та молоді в Україні.
- 3 Розробити проєкт Концепції КСО дітей, підлітків та молоді в Україні, відповідно до затвердженої структури.
- 4 Проаналізувати зміст дошкільної, початкової, базової та профільної середньої освіти щодо включення основних понять КСО.
- 5 Розробити дорожню карту та першочергові пріоритети впровадження Комплексної сексуальної освіти дітей і підлітків в Україні.
- 6 Розробити вимоги до підготовки та критерії відбору фахівців з впровадження комплексної сексуальної освіти.
- 7 Розробити індикатори моніторингу рівня професійної майстерності спеціалістів з впровадження КСО в Україні.
- 8 Розробити індикатори моніторингу і оцінки ефективності програм формальної і неформальної комплексної сексуальної освіти дітей, підлітків та молоді.
- 9 Розробити рекомендації закладам вищої освіти, інститутам післядипломної педагогічної освіти / академіям неперервної освіти, центрам професійного розвитку педагогічних працівників щодо впровадження спеціального курсу з КСО, проведення консультацій.
- 10 Розробити рекомендації центрам соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, молодіжним центрам України щодо механізмів впровадження КСО.

ДОДАТОК 3

РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК

знань, умінь та навичок з комплексної сексуальної освіти для включення до таких професійних компетентностей Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів ЗЗСО», «Вчитель ЗЗСО»

Б Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу

Б1. Психологічна компетентність

Б11. Здатність визначати і враховувати в освітньому процесі вікові особливості учнів.

Знання:

Б1131. Вікові особливості, психофізіологічний, психоемоційний розвиток учнів, вікові фізіологічні норми дозрівання.

Б1231. Психосексуальний розвиток (сексуальність, етапи формування, статеві стосунки, сексуальна поведінка, самоповага, рівність).

Уміння та навички:

Б11У1. Враховувати вікові особливості психофізіологічного, психоемоційного розвитку учнів в освітньому процесі для забезпечення його ефективності.

Б11У2. Враховувати вікові особливості психофізіологічного, психоемоційного розвитку учнів під час добору змісту, методів, засобів і форм навчання освітніх галузей.

Б12У1. Враховувати особливості психосексуального розвитку учнів під час добору змісту, методів, засобів і форм навчання освітніх галузей.

Б1. Психологічна компетентність

Б13. Здатність використовувати стратегії роботи з учнями, що сприяють розвитку їх «я»-ідентичності, позитивної самооцінки.

Знання:

Б1331. Становлення власної ідентичності (самоідентифікація), розуміння своєї унікальності.

Б1332. Статева ідентифікація, стереотипи статевої поведінки і статевого стосунку.

Уміння та навички:

Б13У1. Створювати умови щодо становлення в учнів власної ідентичності, розуміння своєї унікальності, власної моделі світу.

Б13У2. Використовувати основні стратегії роботи з учнями, що сприяють розумінню ними своєї унікальності, самоідентифікації, статевої поведінки, відповідальності, рівності.

Б2. Емоційно-етична компетентність

Б23. Здатність усвідомлювати та поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі.

Знання:

Б2332. Сексуальна культура, відмінності сексуальної культури в різних спільнотах, запобігання конфліктів, засвоєння норм

сексуальної культури, створення безпечного, інклюзивного, толерантного освітнього середовища.

Уміння та навички:

Б23У2. Спілкуватися, враховуючи особливості сексуальної культури суспільства, особистісні відмінності співрозмовників, виявляючи рівність, повагу, сприяти безпеці, примиренню.

В Організація здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього середовища

В2. Здоров'язбережувальна компетентність

В22. Здатність до здійснення заходів зі збереження сексуального і репродуктивного здоров'я учнів, комплексної сексуальної освіти.

Знання:

В2231. Норми сексуальної поведінки, профілактика ВІЛ/ІПСШ; пов'язані з ВІЛ та СНІД турбота, лікування й підтримка, стигматизація; вагітність і запобігання вагітності.

В2232. Навички, необхідні для здоров'я, добробуту, гендерної рівності.

Уміння та навички:

В22У1. Забезпечувати профілактичну освітню діяльність поведінкових факторів ризику.

В22У2. Створювати інформаційно-освітнє, корекційно-розвивальне середовище з питань здоров'я, добробуту і гендерної рівності.

